

IHMISOIKEUDET

Euroopan unioni on sitoutunut edistämään ulkosuhteissaan demokratiaa ja ihmisoikeuksia unionin perusperiaatteiden eli vapauden, demokratian, ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien kunnioittamisen ja oikeusvaltion periaatteiden mukaisesti. Se pyrkii sisällyttämään ihmisoikeuskysymykset kaikkiin politiikkoihinsa ja ohjelmiinsa, ja sillä on useita ihmisoikeuspolitiikan välineitä eri toimia varten. Esimerkiksi yksittäisiä hankkeita voidaan rahoittaa unionin rahoitusvälineistä.

OIKEUSPERUSTA

- Euroopan unionista tehdyn sopimuksen (SEU) 2 artikla: unionin arvot. Unionin perustana olevat arvot ovat ”ihmisarvon kunnioittaminen, vapaus, kansanvalta, tasa-arvo, oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, vähemmistöihin kuuluvien oikeudet mukaan luettuina”.
- SEU:n 3 artikla: unionin tavoitteet. Kansainvälisissä suhteissaan unioni edistää osaltaan ”köyhyyden poistamista ja ihmisoikeuksien, erityisesti lapsen oikeuksien suojelua, sekä kansainvälisen oikeuden tarkkaa noudattamista ja kehittämistä, etenkin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan periaatteiden kunnioittamista”.
- SEU:n 6 artikla: Euroopan unionin perusoikeuskirja ja Euroopan ihmisoikeussopimus. Vaikka perusoikeuskirjassa on nimenomaisesti kyse vain unionin oikeuden soveltamisesta (6 artiklan 1 kohta), unionin toimielinten ja elinten sekä jäsenvaltioiden on noudatettava perusoikeuskirjaa myös unionin ulkosuhteissa. Myös unioniin liittyvien maiden on noudatettava sitä. SEU:n 6 artiklan 2 kohdan mukaan EU:n on liityttävä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen (lisätietoja on luvussa [4.1.2](#), joka käsittelee Euroopan unionin perusoikeuskirjaa).
- SEU:n 21 artikla: unionin ulkoista toimintaa ohjaavat periaatteet. Näitä periaatteita ovat demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleismaailmallisuus ja jakamattomuus, ihmisarvon kunnioittaminen, tasa-arvo, yhteisvastuu ja vuodelta 1945 peräisin olevan Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan ja kansainvälisen oikeuden periaatteiden kunnioittaminen. SEU:n 21 artiklassa unioni vahvistaa ”ihmisoikeuksien ja perusvapauksien yleismaailmallisuuden ja jakamattomuuden” periaatteen ja sitoutuu pitämään taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia yhtä tärkeinä kuin kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia.
- Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 205 artikla: unionin ulkoisen toiminnan yleiset periaatteet. Tässä artiklassa määrätään, että unionin ulkoista toimintaa ohjaavat SEU:n 21 artiklassa vahvistetut periaatteet.

EU:N IHMISOIKEUSPOLITIikka

Neuvosto hyväksyi vuonna 2012 ihmisoikeuksia ja demokratiaa koskevan EU:n strategiakehyksen ja sen toteuttamista koskevan toimintasuunnitelman. Strategiakehyksessä määritellään periaatteet, tavoitteet ja painopisteet, joiden avulla voidaan parantaa unionin politiikan tehokkuutta ja johdonmukaisuutta seuraavien 10 vuoden aikana. Yhtenä periaatteena on sisällyttää ihmisoikeudet ”johtoajatuksena” unionin kaikkiin politiikkoihin, myös silloin kun sisäiset ja ulkoiset politiikat ovat päällekkäisiä, sekä omaksua tarkoituksenmukaisempi lähestymistapa. Toimintasuunnitelmassa oli erityistoimia, jotka ulottuivat vuoden 2014 loppuun saakka. Heinäkuussa 2015 hyväksyttiin kaudelle 2015–2019 uusi toimintasuunnitelma, joka perustuu ensimmäisen suunnitelman arviointiin sekä komission varapuheenjohtajan ja unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkean edustajan poliittiseen ohjeistukseen.

Neuvoston hyväksymät ihmisoikeuskysymyksiä koskevat unionin suuntaviivat eivät ole oikeudellisesti sitovia, mutta ne antavat käytännön ohjeistusta EU:n edustustoille eri puolilla maailmaa seuraavista asioista:

- kuolemanrangaistuksen vastaiset toimet
- ihmisoikeusvuoropuhelu
- lapsen oikeudet
- kidutuksen ja muun julman kohtelun vastainen toiminta
- lasten suojelu aseellisissa selkkauksissa
- ihmisoikeuksien puolustajien suojelu
- kansainvälisen humanitaarisen oikeuden noudattaminen
- naisiin ja lapsiin kohdistuvan väkivallan torjunta
- uskonnon ja vakaumuksen vapauden edistäminen
- homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten oikeuksien turvaaminen
- sananvapauden edistäminen verkossa ja verkon ulkopuolella.

EU sisällyttää ihmisoikeudet säännöllisesti kolmansien maiden ja alueellisten järjestöjen kanssa käymäänsä poliittiseen vuoropuheluun. Se käy myös ihmisoikeuksiin keskittyvää vuoropuhelua ja neuvonpitoa yli 40 eri maan kanssa. Lisäksi melkein kaikki 79 Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren valtiota (AKT-valtiot) käyvät EU:n kanssa vuoropuhelua. Vuoropuhelu perustuu Cotonoun sopimuksen 8 artiklaan, jossa todetaan, että poliittisen vuoropuhelun osana on ”arvioitava säännöllisesti tilanteen kehittymistä ihmisoikeuksien kunnioittamisen” noudattamisessa.

Myös luottamuksellisuuteen perustuvia diplomatian keinoja ja julkisia julkilausumia käytetään käsiteltäessä ihmisoikeuspolitiikkaa ja konkreettisia ihmisoikeusloukkauksia kolmansissa maissa. Ne ovatkin merkittävä tapa harjoittaa diplomaattista painostusta kansainvälisissä suhteissa.

EU:n ja kolmansien maiden tai alueellisten järjestöjen välisiin kahdenkeskisiin kauppasopimuksiin ja moniin erilaisiin assosiaatio- ja yhteistyösopimuksiin on sisällytetty niiden kiinteänä osana ihmisoikeuslausekkeita, joissa määritellään ihmisoikeuksien kunnioittaminen. Jos lausekkeita ei noudata, seurauksena voi olla erilaisia toimia, kuten yhteistyön vähentäminen tai keskeyttäminen. Laajentumisprosessissa mukana olevia maita

varten on luotu tehokkaita ehdollisuuteen perustuvia mekanismeja. Uudessa Euroopan naapuruuspolitiikassa sovelletaan periaatetta ”enemmällä enemmän” (mitä enemmän maa toteuttaa uudistuksia, sitä pidemmälle integraatio voi edetä ja sitä enemmän se saa tukea). EU:n kehitysmaille tarjoamien etuuskohtelujärjestelmien yhteydessä sovelletaan erityistä uudistuksiin kannustavaa menettelyä (GSP+).

EU:n maakohtaiset ihmisoikeus- ja demokratiastrategiat perustuvat alhaalta ylöspäin suuntautuvaan lähestymistapaan. Pyrkimyksenä on yhdistää EU:n ihmisoikeuskysymyksiä koskevat suuntaviivat ja painopisteet yhdeksi yhtenäiseksi toimintapolitiittiseksi asiakirjaksi, joka mukautetaan kunkin maan tilanteeseen ja jossa esitetään konkreettisia tavoitteita kolmen vuoden kaudelle. Myös EU:n vaalitarkkailuvaltuuskuntien tehtävänä on edistää ihmisoikeuksien toteutumista pyrkimällä vähentämään vaaleihin liittyvää uhkailua ja väkivaltaa ja vahvistamalla demokraattisia instituutioita.

EU edistää ihmisoikeuksia myös monenvälisillä foorumeilla kuten YK:n yleiskokouksen kolmannessa komiteassa, YK:n ihmisoikeusneuvostossa, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (Etyj) ja Euroopan neuvostossa. Lisäksi se on aktiivisesti edistänyt kansainvälistä oikeudenkäyttöä esimerkiksi Kansainvälisen rikostuomioistuimen kautta.

Demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevalla eurooppalaisella rahoitusvälineellä on vuosina 2014–2020 yhteensä 1,3 miljardin euron määrärahat, joilla tuetaan (lähinnä) ihmisoikeuksia ja demokratiaa edistäviä kansalaisyhteiskunnan toimijoita. Tämän välineen tärkeä ominaisuus on, että sen käyttö ei edellytä asianomaisen maan hallituksen suostumusta. Muita ihmisoikeusasioihin liittyviä rahoitusvälineitä ovat kehitysyhteistyön rahoitusväline (DCI), vakautta ja rauhaa edistävä väline (IcSP), Euroopan naapuruusväline (ENI) ja Euroopan kehitysrahasto (EKR). Lisäksi EU on sitoutunut sisällyttämään oikeusperustaisen lähestymistavan vähitellen kaikkiin kehitysohjelmiinsa komission vuonna 2014 kehittämän välineistön pohjalta. Eurooppalainen demokratiarahasto on yksityisoikeudellinen säätiö, jota EU ja sen jäsenvaltiot tukevat. Unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) määrärahat vuosiksi 2014–2020 ovat 2,3 miljardia euroa, ja niistä rahoitetaan tiettyjä ihmisoikeuksiin liittyviä toimintoja, erityisesti siviilikriisinhallintaa.

Korkea edustaja laatii ihmisoikeuksia koskevan vuosikertomuksen, jonka neuvosto hyväksyy. Siinä käsitellään maailman ihmisoikeustilannetta ja unionin toimintaa kyseisenä vuonna.

TOIMIJAT

Eurooppa-neuvosto määrittelee EU:n strategiset edut ja YUTP:n yleiset suuntaviivat.

EU:n ulkoministerien muodostama ulkoasiainneuvosto kokoontuu kuukausittain. Se käsittelee yleensä ihmisoikeusasioita, jotka tulevat esiin YUTP:n tai unionin kauppa- tai kehityspolitiikan yhteydessä. Neuvoston ihmisoikeustyöryhmä (COHOM), joka valmistelee korkean tason keskusteluja ja päätöksiä ihmisoikeuskysymyksistä, koostuu jäsenvaltioiden ihmisoikeusasiantuntijoista ja Euroopan ulkosuhdehallinnon ja komission edustajista.

Ulkoasiainneuvostoa johtaa korkea edustaja, jona tällä hetkellä toimii Federica Mogherini. Hän vaikuttaa osaltaan YUTP:n kehittämiseen ja varmistaa, että päätökset pannaan täytäntöön. Korkea edustaja edustaa unionia myös YUTP:hen liittyvissä asioissa ja valvoo ulkosuhdehallintoa ja unionin edustustoja kolmansissa maissa. Ulkosuhdehallinnossa on ihmisoikeusasioista ja globaaleista ja monenvälisistä asioista vastaava osasto, ja kaikissa EU:n edustustoissa on ihmisoikeuksien yhteyspiste.

Komissio neuvottelee kansainvälisistä sopimuksista, valvoo laajentumisprosessia ja naapuruuspolitiikkaa ja hallinnoi kehitysohjelmia ja rahoitusvälineitä (tiiviissä yhteistyössä ulkosuhdehallinnon kanssa).

Ihmisoikeuksista vastaava Euroopan unionin erityisedustaja pyrkii lisäämään unionin ihmisoikeuspolitiikan vaikuttavuutta ja näkyvyyttä. Erityisedustajalla on laaja ja joustava toimenkuva, ja hän toimii läheisessä yhteistyössä ulkosuhdehallinnon kanssa. Erityisedustajana toimii tällä hetkellä Stavros Lambrinidis, joka nimitettiin heinäkuussa 2012. Hän on unionin ensimmäinen aihekohtainen erityisedustaja.

EUROOPAN PARLAMENTIN ROOLI

Parlamentti edistää osaltaan unionin eri alojen politiikkaa ja seuraa muiden unionin toimielinten työtä.

SEUT:n 207 ja 218 artiklan mukaan useimmat kansainväliset sopimukset edellyttävät parlamentin hyväksyntää tullakseen voimaan. Esimerkiksi vuonna 2011 parlamentti ei antanut hyväksyntäänsä tekstiilipöytäkirjan lisäämiselle EU:n ja Uzbekistanin väliseen kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen. Syynä oli ennen kaikkea se, että maassa käytetään lapsityövoimaa. Parlamentti antoi hyväksyntänsä vasta vuonna 2016, kun oli tehty merkittäviä lapsityövoiman ja pakkotyövoiman käyttöä koskevia parannuksia.

SEU:n 36 artiklassa korkea edustaja velvoitetaan kuulemaan parlamenttia YUTP:n keskeisistä näkökohdista ja perusvalinnoista ja pitämään parlamentti tietoisena tämän politiikan kehityksestä. Parlamentti voi esittää kysymyksiä neuvostolle ja korkealle edustajalle tai antaa näille suosituksia.

Parlamentti pyrkii päätöslauselmillaan lisäämään tietoisuutta ihmisoikeusloukkauksista. Päätöslauselmat voivat olla osa lainsäädäntöprosessia tai perustua parlamentin valiokuntien laatimiin valiokunta-aloitteisiin mietintöihin. Ne voivat myös olla tulosta kiireellisistä keskusteluista, joita yleensä käydään torstai-aamupäivisin Strasbourgin täysistuntoviikolla ja joissa tuodaan esille räikeitä ihmisoikeusloukkauksia eri puolilla maailmaa (parlamentin työjärjestyksen 135 artikla).

Parlamentin ulkoasiainvaliokunnan yhteydessä toimiva ihmisoikeuksien alivaliokunta vastaa kysymyksistä, jotka koskevat demokratiaa, oikeusvaltioperiaatetta, ihmisoikeuksia ja vähemmistöjen oikeuksia kolmansissa maissa sekä kansainvälisen oikeuden periaatteita. Se myös varmistaa johdonmukaisuuden unionin kaikkien ulkoasioiden ja sen ihmisoikeuspolitiikan välillä. Se järjestää erilaisista ihmisoikeuskysymyksistä kuulemistilaisuuksia, joihin osallistuu alan toimijoiden edustajia, ja saa näin aineistoa päätöslauselmiinsa ja parlamentin muihin aloitteisiin. Alivaliokunta hoitaa myös yleisesti ihmisoikeusasioiden käsittelyä, ja sen valtuuskunnat käyvät säännöllisesti maissa, joissa ongelmia esiintyy. Unionin ulkosuhteisiin liittyviä ihmisoikeusasioita käsittelevät lisäksi ulkoasiainvaliokunta (AFET), kansainvälisen kaupan valiokunta (INTA), kehitysvaliokunta (DEVE) ja naisten oikeuksien ja sukupuolten tasa-arvon valiokunta (FEMM).

Ihmisoikeudet ovat olennainen osa unionin ulkopuolisten maiden parlamenttien kanssa pidettäviä kokouksia ja alueellisia parlamentaarisia edustajakokouksia. Parlamentin toiminnan johdonmukaisuuden ja uskottavuuden varmistamiseksi vuonna 2011 hyväksyttiin ohjeet siitä, miten parlamenttien väliset valtuuskunnat voivat edistää ihmisoikeuksia ja demokratiaa käydessään unionin ulkopuolisissa maissa. Näitä ohjeita päivitettiin vuonna 2016.

Talousarvioon liittyvän toimivaltansa (SEU:n 14 artikla ja SEUT:n 310 artiklan 1 kohta) ansiosta parlamentti voi vaikuttaa varojen myöntämiseen demokratiaa ja ihmisoikeuksia koskevalle

eurooppalaiselle rahoitusvälineelle ja muille ihmisoikeuksien edistämiseen käytettävälle rahoitusvälineille. Parlamentti päättää toisena lainsäätäjänä myös ulkoisista rahoitusvälineistä. Useimpien nyt käytössä olevien välineiden voimassaolo päättyy 31. joulukuuta 2020. Parlamentti voi seuraavan sukupolven rahoitusvälineitä koskevissa lainsäädäntöneuvotteluissa vaikuttaa välineiden tavoitteisiin ja painopisteisiin ja varmistaa, että EU:n tuki käytetään tehokkaasti ja täydentävästi ihmisoikeuksien edistämiseen ja suojelemiseen unionin ulkopuolisissa maissa.

Parlamentti myöntää vuosittain Saharov-mielipiteenvapauspalkinnon eri puolilla maailmaa toimiville ihmisoikeusaktivisteille. Palkinnon ovat saaneet muun muassa Nelson Mandela, Aung San Suu Kyi, Malala Yousafzai ja Raif Badawi. Vuonna 2016 palkinnon saivat Nadia Murad ja Lamiya Haji Bashar, jotka onnistuivat pakenemaan seksiorjuudesta Isis-järjestön käsistä. Heistä on tullut Isisin harjoittaman seksuaalisen väkivallan uhreiksi joutuneiden naisten puolestapuhujia, ja he edustavat julkisuudessa Irakin jesidiyhteisöä. Jesidit ovat uskonnollinen vähemmistö, joka on joutunut Isisin taistelijoiden toimeenpaneman kansanmurhan kohteeksi. Vuonna 2017 Saharov-palkinnon sai Venezuelan demokraattinen oppositio, johon kuuluvat maan kansalliskokous (edustajanaan Julio Borges) ja kaikki Foro Penal Venezolanon laatimassa luettelossa mainitut poliittiset vangit (edustajinaan Leopoldo López, Antonio Ledezma, Daniel Ceballos, Yon Goicoechea, Lorent Saleh, Alfredo Ramos ja Andrea González). Parlamentti on myös perustanut Saharov-palkinnon verkoston, jonka tarkoituksena on tukea palkinnonsaajia, luoda yhteyksiä heidän välilleen ja kannustaa yhteiseen toimintaan.

Saharov-palkinnon verkosto perusti vuonna 2013 Saharov-stipendiaattiohjelman unionin ulkopuolisten maiden ihmisoikeusaktivisteille. Ohjelman tarkoituksena on tutustuttaa stipendiaatit Euroopan parlamentin ihmisoikeustyöhön, auttaa heitä kehittämään osaamistaan ja toimintaansa sekä lisätä tietoisuutta Saharov-palkinnosta ja sen arvoista.

Unionin vaalitarkkailuoperaatioiden päätarkkailija on yleensä Euroopan parlamentin jäsen. Parlamentin vaalitarkkailuvaltuuskunnat ovat osa unionin tai kansainvälistä vaalitarkkailutoimintaa, ja ne käyttävät samoja palveluja ja tiloja (lisätietoja on luvussa [5.4.2](#), joka käsittelee demokratian edistämistä ja vaalitarkkailua).

Euroopan parlamentin puhemies tukee aktiivisesti ihmisoikeuksia antamalla julkilausumia, lähettämällä kirjeitä ja keskustelemalla ihmisoikeusasioista tavatessaan tärkeitä toimijoita.

Parlamentti käsittelee vuotuisessa valiokunta-aloitteisessa mietinnössään unionin ihmisoikeuspolitiikkaa ja EU:n vuosikertomusta, käy läpi omaa toimintaansa ja asettaa tulevan toiminnan prioriteetteja.

[Marika Lerch](#)
09/2018